

Nr 24.

Utlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i lagen den 18 juni 1926 (nr 326) om delning av jord å landet, m. m.

Genom en den 10 mars 1950 dagtecknad proposition, nr 184, vilken hänvisats till lagutskott och behandlats av tredje lagutskottet, har Kungl. Maj:t, under återopande av propositionen bilagda i statsrådet och lagrådet förda protokoll, föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogade förslag till

1) **L a g**

angående ändring i lagen den 18 juni 1926 (nr 326) om delning av jord å landet.

Härigenom förordnas, att 7 kap. 7 § lagen den 18 juni 1926 om delning av jord å landet skall erhålla följande ändrade lydelse samt att till samma kapitel skall fogas en ny paragraf, betecknad 8 §, av nedan angiven lydelse.

(Gällande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

7 KAP.**7 §.**

Vad nu är stadgat om rågångar gälle i tillämpliga delar jämväl om gränser, som tillkommit vid skifte, klyvning, ägostyckning, avsöndring och avstyckning, ävensom om andra fastighetsgränser.

Vad nu är stadgat om rågångar gälle i tillämpliga delar jämväl om gränser, som tillkommit vid skifte, klyvning, ägostyckning, avsöndring och avstyckning, ävensom om andra fastighetsgränser, *vilka ej utgöra gräns mot allmänt vattenområde.*

8 §.

Prövas erforderligt att bestämma gräns mot allmänt vattenområde, skall sammanträde hållas med ombud för det allmänna samt delägarna i skifteslaget. Lantmätaren skall i god tid insända underrättelse om sammanträdet till kammarkollegiet för förordnande av ombud som nyss sagts. Angående kungörelse om sam-

(Gällande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

manträdet samt kallelse därtill äge i övrigt vad i 1 § stadgas motsvarande tillämpning.

Förrättningsmännen undersöka med ledning av tillgängliga kartor och handlingar huru gränsen enligt vad särskilt är stadgat sträcker sig. Finnes ej tillförlitlig karta upptagande de vattendjup, strandlinjer och övriga förhållanden, efter vilka gränsen är att bestämma, skall sådan karta upprättas. Förrättningsmännen pröva gränsens rätta sträckning och give beslut härom samt utmärke densamma å karta. Det åligge lantmätaren att inom femton dagar från det sammanträde, å vilket beslutet meddelats, utgiva eller med posten översända ett exemplar av kartan och protokollet över förrättningen till det allmännas ombud och ett exemplar till den av delägarna, som av dessa eller, där de ej åsämjas, av lantmätaren utses att mottaga handlingarna.

Gränsbestämning enligt denna paragraf vare utan verkan i den mån vid ny förrättning befinnes eller i annan ordning visas att bestämningen avviker från vad i lag stadgas.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1951.

2) L a g

angående ändrad lydelse av 2 kap. 13 § lagen den 12 maj 1917 (nr 269) om fastighetsbildning i stad.

Härigenom förordnas att 2 kap. 13 § lagen den 12 maj 1917 om fastighetsbildning i stad¹ skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan anges.

¹ Senaste lydelse se SFS 1931: 143.

(Gällande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

2 KAP.

13 §.

Vad detta — — — — — eljest förekommer.

Annan ägo­gräns än tomt­gräns må på ansökan av sakägare bestämmas enligt föreskrifterna i detta kapitel; dock skall, där gränsen utgör gräns mellan stadsjord och jord å landet eller ock sakägare det påfordrar, gränsens bestämmande ske i den ordning, som stadgas i lagen om delning av jord å landet.

Annan ägo­gräns än tomt­gräns må på ansökan av sakägare bestämmas enligt föreskrifterna i detta kapitel; dock skall, där gränsen utgör gräns mellan stadsjord och jord å landet eller gräns mot allmänt vattenområde eller ock sakägare det påfordrar, gränsens bestämmande ske i den ordning, som stadgas i lagen om delning av jord å landet.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1951.

Beträffande de skäl, som anförts till stöd för de genom propositionen framlagda lagförslagen, får utskottet, i den mån redogörelse därför icke lämnas här nedan, hänvisa till propositionen.

Propositionens huvudsakliga innehåll.

I en tidigare avlämnad proposition (nr 59) har framlagts förslag till lagstiftning om gräns mot allmänt vattenområde i havet ävensom i Väner­n, Vättern, Hjälmaren och Storsjön i Jämtland. Nu föreliggande lagförslag innehåller bestämmelser om lantmäteriförrättning som skall kunna hållas för att utröna sträckningen av sådan gräns.

Gällande regler om gränsbestämning.

Det nyssnämnda förslaget till lag om gräns mot allmänt vattenområde innebär att i lagen avsedd gräns — liksom enligt hittillsvarande rättsuppfattning — i princip skall anses vara rörlig, i det att de faktorer, vilka skola bestämma gränsens läge, på grund av landhöjningen och andra förhållanden kunna undergå förändring. Härav vållas vissa komplikationer ur lant­mäte­risynpunkt.

I gällande lag finnas stadganden om gränsbestämning i 7, 19, 20 och 21 kap. jorddelningslagen samt i 2, 5 och 6 kap. lagen om fastighetsbildning i stad. En redogörelse härför har lämnats i propositionen s. 9—11.

Beträffande tillämpningen av föreskrifterna om gränsbestämning tilldrager sig i förevarande sammanhang rättsfallet N. J. A. 1933:490 särskilt intresse. I målet var fråga om bestämmande av fastighets gräns mot öppna havet. Högsta Domstolen, vars utslag var enhälligt, förklarade, att då de i målet ifrågavarande hemmanens gräns mot öppna havet vore underkastad förskjutning i samband med den fortgående förändringen av strandlinjen och vattendjupet därutanför, gränsen icke kunde bestämmas i den ordning, som avsåges i 7 kap. jorddelningslagen.

Efter nyssnämnda rättsfall har lantmäteristyrelsen — i avbidan på nya lagbestämmelser eller prejudikat — utsänt ett den 14 november 1933 dagtecknat meddelande till rikets lantmätare (Kungl. lantmäteristyrelsens meddelanden 1933 nr 6). För innehållet däri hänvisas till propositionen s. 11.

Förslag till särskilda regler för bestämning av gräns mot allmänt vattenområde.

Sedan lantmäteristyrelsens nyss omtalade cirkulär utsändes, ha varken några lagbestämmelser i det däri berörda ämnet tillkommit eller någon förändring av rättspraxis inträtt. Emellertid har *lantmäteristyrelsen* vid skilda tillfällen hemställt, att jorddelningslagen måtte kompletteras med stadganden om gränsbestämning mellan enskilt och allmänt vattenområde såväl i havet som i vissa större insjöar.

Frågan har sedermera behandlats av *lagberedningen* i dess år 1947 avgivna förslag till jordabalk (SOU 1947: 38, jfr prop. s. 12 f.), av *fiskerättskommittén* i dess förslag till fiskelag jämte därmed sammanhängande författningar (SOU 1947: 47, jfr prop. s. 13 f.) och ånyo av *lagberedningen* i dess utlåtande den 18 maj 1949 angående lagstiftning om gräns mot allmänt vattenområde (SOU 1949: 23, jfr prop. s. 15).

Sedermera ha *fastighetsbildningssakkunniga* — efter samråd med lagberedningen och lantmäteristyrelsen — med skrivelse den 23 november 1949 till chefen för justitiedepartementet överlämnat en promemoria om bestämning av gräns mot allmänt vattenområde jämte därvid fogade förslag till lagar angående ändringar i jorddelningslagen och fastighetsbildningslagen (prop. s. 7—18).

Enligt vad de sakkunniga framhållit ligger den måhända mest väsentliga skillnaden mellan gränsbestämning mot allmänt vattenområde och gränsbestämning mellan fastigheter däri, att den förra gränsen i motsats till den senare regleras av tvingande lagbud, som icke kunna med bindande verkan frångås genom enskilda dispositioner. Detta motiverade i vissa hänseenden ett annat förfarande vid bestämmandet av gräns mot allmänt vattenområde än vid gränsbestämning i övrigt. De sakkunniga ha härom anfört följande.

»Vad då först angår spörsmålet, i vilka fall gränsbestämning av här förevarande slag kan ifrågakomma, är till en början uppenbart, att sådan gränsbestämning kan utgöra ett moment i laga skifte, låt vara att sådan gränsbestämning stundom av praktiska skäl kan underlåtas.

Emellertid torde gränsbestämning mot allmänt vattenområde vidare, liksom andra gränsbestämningar, böra kunna företagas såsom särskild förrättning enligt 20 kap. 1 § jorddelningslagen. Sådan förrättning kan exempelvis erfordras för bestämmande av ersättningskrav mot kronan med anledning av de nya reglerna om fastighets gräns mot allmänt vatten. Även vid delning av fiske jämlikt 20 kap. 8 § jorddelningslagen kan gränsbestämning mot allmänt vattenområde bliva till gagn eller rent av vara nödvändig.

Gränsbestämning mot allmänt vattenområde såsom särskild förrättning bör självfallet få verkställas på ansökan av ägare till fastighet, som gränsar mot sådant område, därvid uppenbarligen representant för det allmänna bör kallas till förrättningen. Enligt 3 kap. 2 § jorddelningslagen skall vid laga skifte, som angår fastighet under allmän myndighets vård och inseende, länsstyrelsen underrättas för förordnande av allmänt ombud. Denna bestämmelse avser sålunda det fall, att 'allmän myndighet' är delägare i skifteslaget eller rågranne, och förordnande av ombud kan för olika fall ankomma på ett flertal olika myndigheter. Uppgiften att iakttaga det allmännas intresse av att gränsbestämning mot allmänt vattenområde verkställs i enlighet med vad särskilt är stadgat torde däremot städse böra ankomma på en och samma myndighet. Det vill synas uppenbart att denna myndighet bör vara *kammarkollegiet*, som enligt den föreslagna lagen om ersättning för mistad fiskerätt m. m. skall bevaka kronans talan i ersättningsfrågor enligt sagda lag. Föreligger anledning därtill bör kammarkollegiets ombud kunna samråda med fiskeristyrelsen och vederbörande yrkesfiskarorganisation. Att giva särskild talerätt vid gränsbestämningen åt representant för fiskerinäringen synes däremot vara att i onödan komplicera förfarandet.

De sakkunniga anse, att även kammarkollegiet bör äga initiativrätt till särskild förrättning för bestämmande av gräns mot allmänt vattenområde, men ha icke funnit uttryckligt lagstadgande härom erforderligt.»

Enligt de sakkunnigas mening borde särskilt angivas, att gränsbestämningen är utan verkan i den mån vid ny förrättning befinner sig eller i annan ordning visas att bestämningen avviker från vad i lag stadgas. Härom torde en erinran böra göras även genom anteckning på kartan. Däremot borde något utmärkande »på marken» av gränsen ej ifrågakomma. Även fränsett de avsevärda tekniska svårigheter, som ofta måste vara förenade med ett sådant utmärkande, torde detta mången gång få anses direkt olämpligt, då det skulle kunna giva en felaktig föreställning om gränsbestämningens varaktighet. — De begränsade rättsverkningarna av en gränsbestämning mot allmänt vatten kunde otvivelaktigt innefatta en viss olägenhet ur fastighetsbildningssynpunkt. Det ville dock synas, som om olägenheterna av att lämna frågan olöst vore väsentligt större, en uppfattning som, enligt vad de sakkunniga förvissat sig om, delades av lantmäteristyrelsen.

Lagrådet.

Sedan de av fastighetsbildningssakkunniga utarbetade lagförslagen remitterats till lagrådet för yttrande, ha två av lagrådets ledamöter förklarar att den föreslagna möjligheten till bestämning av gräns mot allmänt vattenområde torde äga ett visst värde trots att sådan gränsbestämning icke på samma sätt som hittills förekommande dylika förrättningar skulle erhålla rättskraftig verkan. Lagrådets båda övriga ledamöter ha emellertid funnit att bestämmelsen om gränsbestämning enligt 20 kap. 1 § jorddelningslagen icke borde vinna tillämpning på gräns mot allmänt vattenområde, men att frågan om gränsbestämning i samband med laga skifte under närmare angivna förutsättningar torde kunna regleras i huvudsaklig överensstämmelse med förslagets innehåll. Den ene av sistnämnda båda ledamöter har till stöd för sin mening anfört bland annat följande.

»Det lärers få anses att i remitterade förslaget är fråga om att för en åtgärd, som till sin innebörd icke motsvarar gränsbestämning i den bemärkelse, vari detta uttryck användes i gällande lag, i huvudsak begagna de former som för sådan gränsbestämning finnas stadgade.

Dessa former, som anges i lagens 7 och 21 kap., äro utbildade med hänsyn till gränsbestämningens funktion att åstadkomma ett rättskraftigt avgörande. Åt institutet har givits natur av ett efter lantmåteriteknisk utredning inträdande judiciellt förfarande, däri kan ingå en vanlig rättegång angående gränsens sträckning.

Här må till en början betraktas det fall att gränsbestämningen företages som en självständig åtgärd och således icke utgör ett led i ett laga skifte eller dylikt.

— — —

Svåriligen kan det anses förenligt med vedertagna grundsatser eller lämpligt att ett sådant judiciellt förfarande mellan parterna, som gränsbestämning innebär, skulle kunna äga rum utan att avgörandet bleve bindande åtminstone i något avseende eller tills väsentliga ändringar inträtt, som kunde motivera att saken toges upp till ny prövning. Enligt förslaget skulle emellertid gränsbestämningen sakna rättsbildande verkan, icke ens temporärt inverka på gränsens rätta läge. Precis samma fråga, som avgjorts genom formellt lagakraftägande dom i rättegång, skulle när som helst kunna av någon av parterna åter dragas inför ny sakprövning, utan att särskilt skäl härför behövde åberopas. Ändå att frågan icke sålunda ånyo väcktes skulle gränsbestämningen icke vara bindande för någon.

— — —

Denna bleve ju, om den ej vore rättsbildande, blott en undersökning rörande faktiska förhållanden, eventuellt också ett icke bindande utlåtande om tolkningen av de legala normerna.

— — —

En legal presumtion bör näppeligen uppställas, med mindre det är sannolikt att den visar rätt. Beträffande gränsens ungefärliga läge må väl en

dylik sannolikhet till en tid föreligga, men efter längre tids förlopp kommer tvärtom sannolikheten att tala för att den verkliga gränsen går fram i annan sträckning. För det exakta läget kan presumptionen ej heller från början stödås på någon sannolikhet, därest icke bestämningen företagits med ytterlig noggrannhet över hela linjen, ett förfarande som säkerligen i regel skulle vara ett svårt slöseri med tid och kostnader. Förslaget synes ock utgå ifrån att man vid bestämningen må lita till kartmaterial, sjökortets djupkurvor o. d. samt således icke behöva göra kontrollmätningar i naturen annat än när det undantagsvis erfordras beträffande en eller annan plats.

— — —

Bestämning av gräns av förevarande slag torde, om åtgärden icke skall vara rättsbildande, ej heller böra gälla för mer än en undersökning av gränsens läge vid tiden för bestämningen och ett bevis, vars styrka beror av omständigheterna och därför bör få fritt prövas.

— — —

Vad angår gränsens bestämning i samband med laga skifte kommer spörsmålet om förfarandet i viss mån i annat läge. De vattenområden, varom här är fråga, lära väl i regel icke vara så värdefulla att en exakt beräkning av deras storlek tarvas för en rättvis och lämplig skiftesläggning och ej heller torde yttergränsernas precisa sträckning behöva utrönas för skiftets utförande. För iakttagande av bestämmelser, som i detta fall skulle få karaktär av rena formaliteter, bör naturligtvis ej verkställas tidsödande och kostsamma undersökningar, så mycket mindre som gränsens exakta läge ofta kan väntas snart nog förskjuta sig. Men en ungefärlig beräkning av arealerna och gränserna torde dock vara av betydelse vid laga skifte, under vilken beteckning här må inbegripas även fiskedelningslagen i den om laga skifte stadgade ordningen. I den mån dylik beräkning inverkar på skiftets utförande, blir ju fråga om något som verkligen rör skiftesdelägarnas rätt och varom de kunna inbördes tvista. Deras allmänna befogenhet att under ägodelningsrättens prövning draga förrättningsmännens åtgärder torde därför omfatta även ifrågavarande gränsutredning. Att denna saknar inflytande på gränsens rättsliga läge, förrycker således i detta fall icke grunden för en rättegång om saken. Avgörandet får dock ett slags materiell rättskraft, i det att därigenom blir för skiftets vidkommande slutgiltigt bestämt, hur gränsen skall anses gå. Man skulle kunna uttrycka saken så, att föremålet för prövningen egentligen icke är gränsens läge utan en förberedande åtgärd i skiftets utförande.»

Beträffande uttalanden av lagrådsledamöterna om förrättningskostnaderna må hänvisas till propositionen s. 23—26.

Departementschefen.

I propositionen har, av skäl som lagrådet anfört, vidtagits en mindre jämkning i ordalydelsen av 7 kap. 8 § jorddelningslagen. Beträffande försla-

get i övrigt har *föredragande departementschefen statsrådet Zetterberg* anförd följande.

»Lagrådets samtliga ledamöter ha funnit att frågan om sådan gränsbestämning, som verkställes i samband med laga skifte, kan regleras i huvudsaklig överensstämmelse med det remitterade förslaget. I fråga om möjligheten att företa gränsbestämning även såsom självständig förrättning ha två av lagrådets ledamöter på anförda skäl funnit bestämmelsen om gränsbestämning i 20 kap. 1 § jorddelningslagen icke böra kunna vinna tillämpning på gräns mot allmänt vattenområde. Lagrådets båda övriga ledamöter ha emellertid även för detta fall uttalat att möjligheten till gränsbestämning mot allmänt vattenområde torde äga ett visst värde, trots att sådan gränsbestämning icke på samma sätt som hittills förekommande dylika förrättningar skulle erhålla rättskraftig verkan. Väl är det riktigt, såsom förstnämnda båda ledamöter framhållit, att förslagets gränsbestämning skulle sakna rättsbildande verkan samt att samma fråga skulle, oberoende av tidigare gränsbestämning, kunna upptagas ånyo och bliva föremål för ny sakprövning. Den betänklighet, som ur principiell synpunkt sålunda föreligger mot förslaget, gör sig emellertid i lika hög grad gällande vare sig bestämningen företages i samband med laga skifte eller utgör en självständig förrättning. Av det förhållandet att gränsbestämningen icke är förenad med rättskraft, torde ej heller kunna dragas den slutsatsen att den som bevisfaktum skulle sakna betydelse. Vad vid förrättningen fastställts torde som sådant komma att gälla som fullt bevis, om ej omständigheter förebringas som förringa tilltron därtill. Närmast kommer givetvis en sådan bestämning att tjäna till ledning för de deltagande sakägarna. Men även för dem som icke från början känt till gränsbestämningen kan förrättningen bli av betydelse, exempelvis i den praktiskt vanliga situationen att en fiskande, som kommit in på enskilt vatten, blir upplyst om den skedda gränsbestämningen; detta kan då vid eventuellt fortsatt fiske inverka på bedömningen av frågan huruvida god tro kan anses föreligga. Med hänsyn till det praktiska värde som förslaget sålunda äger anser jag mig kunna biträda detsamma.

Med anledning av vad inom lagrådet uttalats om den noggrannhetsgrad med vilken erforderliga mätningar under olika förhållanden skola göras, må framhållas att i händelse av tvekan erforderliga anvisningar kunna erhållas av lantmäteristyrelsen jämlikt 6 kap. jorddelningslagen.

Vad angår fördelningen av förrättningskostnaderna ansluter jag mig till vad en ledamot av lagrådet uttalat därom att både kronan och de enskilda jordägarna ha del i förrättningen och att därför kostnaderna enligt 20 kap. 6 § andra stycket jorddelningslagen skola fördelas efter vad i varje fall av förrättningsmännen prövas skäligt. Givetvis kan det förekomma gränsbestämningar mot allmänt vatten, som så uppenbart ske endast i ena partens intresse, särskilt då förrättningen företages i samband med laga skifte, att det icke kan anses skäligt att pålagga annan än sökanden andel i kostnaderna. Förrättningsmännen ha emellertid att göra en skälighetsprövning

med möjlighet att beakta omständigheterna i det särskilda fallet. Fördelningen av förrättningskostnaderna bör icke få påverkas av att förrättningen i visst fall kan tjäna till ledning för bestämmande av ersättningskrav mot kronan med anledning av de nya reglerna om fastighets gräns mot allmänt vatten. Huruvida och i vad mån kronan sedermera i ersättningsärendet skall förpliktas att gottgöra sökanden sådana kostnader, får ankomma på fiskevärderingsnämndens prövning.

— — —

I den mån de undersökningar, som erfordras för att utröna gränsen mot allmänt vatten, komma att innefatta sjömätning eller lodning, falla undersökningarna — liksom motsvarande undersökningar enligt gällande fiskerättslag — under det i 5 § i lagen den 17 maj 1940 med vissa bestämmelser till skydd för försvaret m. m. stadgade förbudet. Medgivanden till dylika mätningar och lodningar torde i sådant fall böra lämnas, lämpligen med stöd av det i nyssnämnda lagrum åt Konungen givna bemyndigandet. I vad mån sådana medgivanden kunna meddelas generellt eller beträffande särskilda områden böra förknippas med vissa villkor torde få ankomma på Kungl. Maj:t att avgöra. Det torde få förutsättas att å förrättningskarta inga andra vattendjup skola angivas än de som äro oundgängligen nödvändiga för gränsbestämningen; särskild föreskrift härom läser ej vara erforderlig.»

Utskottet.

Utskottet har icke funnit anledning till erinran mot de genom propositionen framlagda lagförslagen och får därför hemställa,
att riksdagen måtte bifalla förevarande proposition.

Stockholm den 2 november 1950.

På tredje lagutskottets vägnar:

ÅKE HOLMBÄCK.

Vid detta ärendes behandling ha närvarit

från första kammaren: herrar Holmbäck, Carl Edmund Eriksson, Nils A. Larsson, Werner, Eskilsson, Grym, Uhlén och Ivar Nilzon;

från andra kammaren: herrar Andersson i Löbbo, Ericsson i Sörsjön, Andersson i Dunker, Åhman, Andersson i Mölndal, Utbult, Levin och Larsson i Karlstad.

Reservation

av herrar *Werner, Eskilsson, Ivar Nilzon, Andersson* i Dunker och *Larsson* i Karlstad, vilka beträffande ikraftträdandet av de båda i propositionen föreslagna lagändringarna anförde:

Ifrågavarande lagändringar äro följd författningar till den föreslagna lagstiftningen om gräns mot allmänt vattenområde och böra ej träda i kraft tidigare än denna. Då vi tidigare hemställt att nämnda lagstiftning skall träda i kraft först den 1 januari 1953 (utskottets utlåtande nr 22 s. 36 f., jfr utlåtande nr 23 s. 85 f.), hemställa vi,

A. att riksdagen måtte för sin del antaga slutbestämmelserna till förslaget till lag om ändring i lagen den 18 juni 1926 om delning av jord å landet i följande lydelse:

»Denna lag träder i kraft den 1 januari 1953.»

B. att riksdagen måtte för sin del antaga slutbestämmelserna till förslaget till lag angående ändrad lydelse av 2 kap. 13 § lagen den 12 maj 1917 om fastighetsbildning i stad i följande lydelse:

»Denna lag träder i kraft den 1 januari 1953.»